

บทที่ 1

ส่วนนำ

หลักการและเหตุผล

เป้าหมายการพัฒนาาระบบบริการสุขภาพในระดับปฐมภูมิ ตามแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบบริการปฐมภูมิ (2551 – 2554) ทั้งในส่วนของสำนักหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.) และสำนักพัฒนาระบบบริการสุขภาพ กรมสนับสนุนบริการ กระทรวงสาธารณสุข ได้ให้ความสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรบุคคลในระบบบริการสุขภาพโดยเฉพาะอย่างยิ่งในระบบบริการสุขภาพในระดับปฐมภูมิ เพื่อให้สามารถรองรับการตอบสนองความต้องการบริการที่มีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น สามารถให้การดูแลสุขภาพผู้ป่วยในกลุ่มที่มีค่าใช้จ่าย กลุ่มผู้ป่วยโรคเรื้อรัง และการส่งเสริมสุขภาพประชาชนตามบริบทของพื้นที่ เน้นการสร้างนวัตกรรมการดูแลที่ยั่งยืน โดยการเสริมสร้างความร่วมมือของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่นั้นๆ ได้แก่ ภาคประชาชน หน่วยบริการสุขภาพ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยเชื่อว่าจะสามารถเพิ่มการเข้าถึงดูแลสุขภาพของประชาชน การได้รับการบริการที่มีมาตรฐานภายใต้กรอบรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในระบบสุขภาพให้สามารถรองรับความต้องการการบริการของประเทศ

สภาการพยาบาล มีบทบาทสำคัญในการคุ้มครองประชาชนผู้ใช้บริการพยาบาลที่ได้รับบริการพยาบาลที่มีมาตรฐาน ตลอดจนคุ้มครองพยาบาลผู้ให้บริการที่ต้องได้รับการส่งเสริมให้มีความรู้ความสามารถในการบริการสุขภาพประชาชนที่มีมาตรฐานทั้งมาตรฐานการจัดการศึกษาและมาตรฐานการปฏิบัติงาน ทั้งนี้ตามแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพพยาบาลในระบบบริการสุขภาพระดับปฐมภูมิ ในการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อการพัฒนาแผนยุทธศาสตร์ฯ เมื่อวันที่ 16 – 17 กรกฎาคม 2550 โดยสภาการพยาบาล ได้มีข้อสรุปประเด็นสำคัญเพื่อเป็นการผลักดันให้มีการจัดการศึกษาที่เพิ่มขีดความสามารถของพยาบาลเวชปฏิบัติให้เท่าทันกับความต้องการของประเทศ และมีการติดตามประเมินผลการผลิตพยาบาลเวชปฏิบัติให้เป็นไปตามมาตรฐานของวิชาชีพ ทั้งนี้สภาการพยาบาลได้กำหนดมาตรฐานหลักสูตรพยาบาลเฉพาะทาง สาขาเวชปฏิบัติทั่วไป (รักษาโรคเบื้องต้น) เป็นหลักสูตรระยะสั้น 4 เดือน โดยมีเป้าหมายเพื่อผลิตพยาบาลเวชปฏิบัติทั่วไปให้ได้จำนวน 10,000 คน ในระยะเวลา 10 ปี (2545 – 2555) เป็นพยาบาลเวชปฏิบัติทั่วไปที่มีสมรรถนะในการรักษาโรคเบื้องต้น ตามระเบียบกระทรวงสาธารณสุขว่าด้วยการประกอบวิชาชีพการพยาบาลตามข้อกำหนดในการรักษาโรคเบื้องต้นและการให้ภูมิคุ้มกันโรค พ.ศ. 2545 ซึ่งเป็นบทบาทขยายการบริการของพยาบาลวิชาชีพ ในการประเมินภาวะสุขภาพ การคัดกรองผู้ป่วยเพื่อการรักษาเบื้องต้น การช่วยเหลือผู้ป่วยในภาวะฉุกเฉิน การดูแลผู้ป่วยอย่างต่อเนื่องในกลุ่มผู้ป่วยเรื้อรัง การทำหัตถการที่ไม่ซับซ้อน รวมทั้งการส่งต่อผู้ป่วยเพื่อให้ได้นักรักษาต่อเนื่องอย่างเหมาะสมสามารถตอบสนองความต้องการด้านสุขภาพของประชาชน เป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์การพัฒนา

คุณภาพการบริการสุขภาพประชาชนตามนโยบายการพัฒนากระบวนการบริการสุขภาพระดับปฐมภูมิของประเทศ

การจัดการฝึกอบรมในหลักสูตรฯ ดังกล่าวได้ดำเนินการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๖ จนถึงปัจจุบัน มีจำนวนพยาบาลวิชาชีพที่ผ่านการอบรมจาก ๓๐ สถาบันการศึกษา รวมประมาณ ๑๑,๐๐๐ คน ในจำนวนนี้เป็นผู้ปฏิบัติงานในหน่วยบริการสุขภาพระดับปฐมภูมิหรือศูนย์สุขภาพชุมชน โดยประมาณ ๓๐๐๐ คน ทั่วประเทศ ซึ่งในการปฏิบัติงานของพยาบาลวิชาชีพผู้ผ่านการอบรม ฯ ดังกล่าว ย่อมมีความหลากหลายทั้งในด้านคุณภาพ ศักยภาพการปฏิบัติงาน อันเนื่องมาจากนโยบายของหน่วยงาน การสนับสนุนจากผู้บังคับบัญชา บริบทของหน่วยงาน การยอมรับและความร่วมมือของบุคลากร โดยเฉพาะทีมสหสาขาวิชาชีพ ตลอดจนการยอมรับในบริการของผู้ใช้บริการซึ่งอาจมีความแตกต่างกันตามสภาพสังคม วัฒนธรรม ลักษณะของชุมชน

สภาการพยาบาลได้เล็งเห็นความจำเป็นในการติดตามประเมินผลผลิตจากการจัดหลักสูตรการอบรมพยาบาลเฉพาะทาง สาขาเวชปฏิบัติทั่วไป (การรักษาโรคเบื้องต้น) ที่ได้ดำเนินการจากสถาบันการศึกษาทั่วประเทศ ในมิติต่าง ๆ ทั้งในด้านความรู้ และทักษะของผู้ผ่านการอบรม ปัจจัยเกื้อหนุนที่จำเป็นต่อการจัดการเรียนการสอน กระบวนการจัดการเรียนการสอน ภาระหน้าที่ที่ได้รับผิดชอบ ปัจจัยสนับสนุนการปฏิบัติงาน ตลอดจนความพึงพอใจและความคิดเห็นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (stakeholder) ได้แก่ ผู้ใช้บริการ ผู้ร่วมงาน และผู้บังคับบัญชา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นพื้นที่ที่มีพยาบาลผู้ผ่านการอบรมหลักสูตรเฉพาะทาง สาขาเวชปฏิบัติทั่วไปปฏิบัติงานอยู่ มีลักษณะชุมชนหนาแน่นเป็นทั้งลักษณะชุมชนเมือง กึ่งเมือง ชุมชนอุตสาหกรรม และชนบทปะปนอยู่ในพื้นที่ ความจำเป็นต้องมีพยาบาลเวชปฏิบัติในการให้บริการในหน่วยบริการปฐมภูมิเพื่อตอบสนองต่อความต้องการบริการสุขภาพของประชาชนมีจำนวนมาก พยาบาลเวชปฏิบัติที่ปฏิบัติงานในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นผู้ที่ผ่านการอบรมจากสถาบันการศึกษาทั้งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กรุงเทพมหานคร และปริมณฑล เนื่องจากการคมนาคมสะดวก ดังนั้นการปฏิบัติงานของพยาบาลเวชปฏิบัติในภาคตะวันออกเฉียงเหนือจึงเป็นผลผลิตจากการฝึกอบรมในหลักสูตรที่หลากหลาย และในบริบทการปฏิบัติงานที่แตกต่างจากภูมิภาคอื่น ๆ ด้วยเหตุนี้ในการวิจัยประเมินคุณภาพการปฏิบัติงานของพยาบาลเวชปฏิบัติทั่วไปในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จะเป็นข้อมูลที่สำคัญในการออกแบบการปรับปรุงหลักสูตรฯ กระบวนการจัดการอบรมในหลักสูตรฯ การพยาบาลเฉพาะทางเวชปฏิบัติทั่วไป (การรักษาโรคเบื้องต้น) ให้มีคุณภาพ ในบริบทของพื้นที่และเป็นข้อมูลรวมในการพัฒนาหลักสูตร ฯ รวมของประเทศ เพื่อให้พยาบาลวิชาชีพที่ผ่านการอบรมฯ มีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่ในหน่วยบริการสุขภาพระดับปฐมภูมิได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนเป็นแนวทางในการพัฒนาความรู้ ความสามารถ และสมรรถนะของพยาบาลเวชปฏิบัติให้สามารถปฏิบัติงานได้เต็มศักยภาพในบริบทของพื้นที่ต่อไป

คำถามการวิจัย

1. บริบท สถานที่ทำงานของพยาบาลเวชปฏิบัติทั่วไปเป็นอย่างไร
2. คุณภาพการปฏิบัติงานของพยาบาลเวชปฏิบัติทั่วไปตามการรับรู้ของผู้บังคับบัญชา
ผู้ร่วมงาน พยาบาลเวชปฏิบัติทั่วไป และของผู้ใช้บริการ เป็นอย่างไร
3. ลักษณะสภาวะและคุณภาพการบันทึกการบริการรักษาโรคเบื้องต้นของพยาบาลเวชปฏิบัติ
ทั่วไปเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาสมรรถนะของผู้ผ่านการอบรมหลักสูตรการพยาบาลเฉพาะทาง สาขาการพยาบาล
เวชปฏิบัติทั่วไป (การรักษาโรคเบื้องต้น) การนำไปปฏิบัติในสถานการณ์จริง และความคิดเห็นของผู้มีส่วน
เกี่ยวข้องโดยมีวัตถุประสงค์เฉพาะ คือ

4. ศึกษาบริบทในการทำงานของพยาบาลเวชปฏิบัติทั่วไป
5. ศึกษาคุณภาพการปฏิบัติงานของพยาบาลเวชปฏิบัติทั่วไปตามการรับรู้ของผู้บังคับ-บัญชา
ผู้ร่วมงาน พยาบาลเวชปฏิบัติทั่วไป และของผู้ใช้บริการ
6. ศึกษาลักษณะสภาวะและคุณภาพการบันทึกการบริการรักษาโรคเบื้องต้นของพยาบาลเวช
ปฏิบัติทั่วไป
7. ศึกษาสิ่งสนับสนุนการปฏิบัติงานและข้อคิดเห็นในการพัฒนาสมรรถนะของพยาบาลเวช
ปฏิบัติทั่วไป

ขอบเขตการศึกษา

ศึกษาคุณภาพการบริการรักษาโรคเบื้องต้นของพยาบาลเวชปฏิบัติที่ผ่านการอบรมหลักสูตรการ
พยาบาลเฉพาะทาง การพยาบาลเวชปฏิบัติทั่วไป (การรักษาเบื้องต้น) หลักสูตรระยะสั้น 4 เดือน ตามการ
รับรู้ของผู้บังคับบัญชา ผู้ร่วมงาน พยาบาลเวชปฏิบัติ และผู้ให้บริการในหน่วยบริการสุขภาพระดับปฐมภูมิ
ตลอดจนคุณภาพของการบันทึกผลการให้บริการจากเอกสารของหน่วยบริการสุขภาพระดับปฐมภูมิที่
ศึกษา ทำการศึกษาในพื้นที่ 2 จังหวัด คือ จังหวัดชลบุรี และฉะเชิงเทรา กลุ่มตัวอย่างเป็นหน่วยให้บริการ
ระดับปฐมภูมิ ได้แก่ โรงพยาบาลชุมชน 2 แห่ง ศูนย์แพทย์ชุมชน และสถานอนามัย อย่างละ 1 แห่ง ผู้ให้
ข้อมูลเป็นผู้บังคับบัญชา ผู้ร่วมงาน พยาบาลเวชปฏิบัติ รวม 11คน และผู้ให้บริการรวม 20 คน ทำการ
เก็บข้อมูลระหว่างเดือน ตุลาคม ถึงเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2553

นิยามศัพท์

พยาบาลเวชปฏิบัติทั่วไป หมายถึง พยาบาลวิชาชีพที่ผ่านการอบรมในหลักสูตรการพยาบาลเฉพาะทาง เวชปฏิบัติทั่วไป (การรักษาโรคเบื้องต้น) หลักสูตร 4 เดือน จากสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ที่สภาการพยาบาลให้การรับรองหลักสูตร และขึ้นทะเบียนเป็นผู้ผ่านการอบรมฯ ของสภาการพยาบาล

ผู้บริหาร หมายถึง หัวหน้างาน หัวหน้าหน่วยงานตามสายการบังคับบัญชางานราชการของพยาบาลเวชปฏิบัติทั่วไป ได้แก่ ผู้อำนวยการ หรือหัวหน้าหน่วยบริการสุขภาพระดับปฐมภูมิ หรือหัวหน้าฝ่าย หรือหัวหน้างานระดับต้น

ผู้ร่วมงาน หมายถึง บุคลากรที่มสุขภาพที่ให้บริการร่วมกับพยาบาลเวชปฏิบัติทั่วไป ได้แก่ พยาบาลวิชาชีพ พยาบาลเวชปฏิบัติ แพทย์ นักวิชาการสาธารณสุข

ผู้ใช้บริการ หมายถึง ประชาชนทั่วไปที่มีปัญหาหรือความต้องการด้านสุขภาพและมาใช้บริการรักษาโรคเบื้องต้นกับพยาบาลเวชปฏิบัติทั่วไปที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในวันที่เก็บข้อมูล

บันทึกการบริการรักษาโรคเบื้องต้น หมายถึง ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับภาวะสุขภาพของผู้ใช้บริการที่พยาบาลเวชปฏิบัติทั่วไปได้เขียนเป็นลายลักษณ์อักษรในแฟ้มข้อมูลผู้ป่วย หรือแฟ้มครอบครัว หรือบันทึกไว้ในรูปแบบข้อมูลคอมพิวเตอร์ในโปรแกรมที่หน่วยบริการสุขภาพกำหนดขึ้นใช้บันทึกข้อมูลผู้ใช้บริการรักษาพยาบาล

บริบทในการทำงาน หมายถึง สภาพแวดล้อมในการให้บริการสุขภาพของพยาบาลเวชปฏิบัติทั่วไป ได้แก่ ลักษณะของหน่วยบริการสุขภาพระดับปฐมภูมิ สภาพสถานที่ปฏิบัติงาน ผู้ร่วมงาน และหน้าที่ความรับผิดชอบ ลักษณะกิจกรรมที่ให้บริการ

คุณภาพของพยาบาลเวชปฏิบัติทั่วไป หมายถึง ลักษณะการปฏิบัติงานด้านการใช้ความรู้ความสามารถในการรักษาโรคเบื้องต้น สมรรถนะการปฏิบัติงาน และผลงานของพยาบาลเวชปฏิบัติทั่วไป

ความรู้ ความสามารถ หมายถึง ความจำ ความเข้าใจ ตามหลักวิชาการ ในการให้บริการการรักษาโรคเบื้องต้นของพยาบาลเวชปฏิบัติตามการรับรู้ของผู้บังคับบัญชา ผู้ร่วมงาน และของพยาบาลเวชปฏิบัติทั่วไป

สมรรถนะการปฏิบัติงาน หมายถึง ความสามารถในการปฏิบัติงานในการรักษาโรคเบื้องต้น การสื่อสาร การบันทึกการให้บริการ และความสามารถในพัฒนางานของพยาบาลเวชปฏิบัติทั่วไปตามการรับรู้ของผู้บังคับบัญชา ผู้ร่วมงาน พยาบาลเวชปฏิบัติทั่วไป และผู้ใช้บริการ

ผลงาน หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นตามมาจากการปฏิบัติงานของพยาบาลเวชปฏิบัติทั่วไป ที่ช่วยแก้ไขปัญหาสุขภาพของผู้ใช้บริการ การแบ่งเบาภาระงานของผู้บังคับบัญชา และผู้ร่วมงานในหน่วยบริการ

สุขภาพ อันตลอดจนสิ่งประดิษฐ์ ระบบการให้บริการที่ คิดค้นขึ้น อันนำมาซึ่งความพึงพอใจของ ผู้บังคับบัญชา ผู้ร่วมงานและพยาบาลเวชปฏิบัติทั่วไป

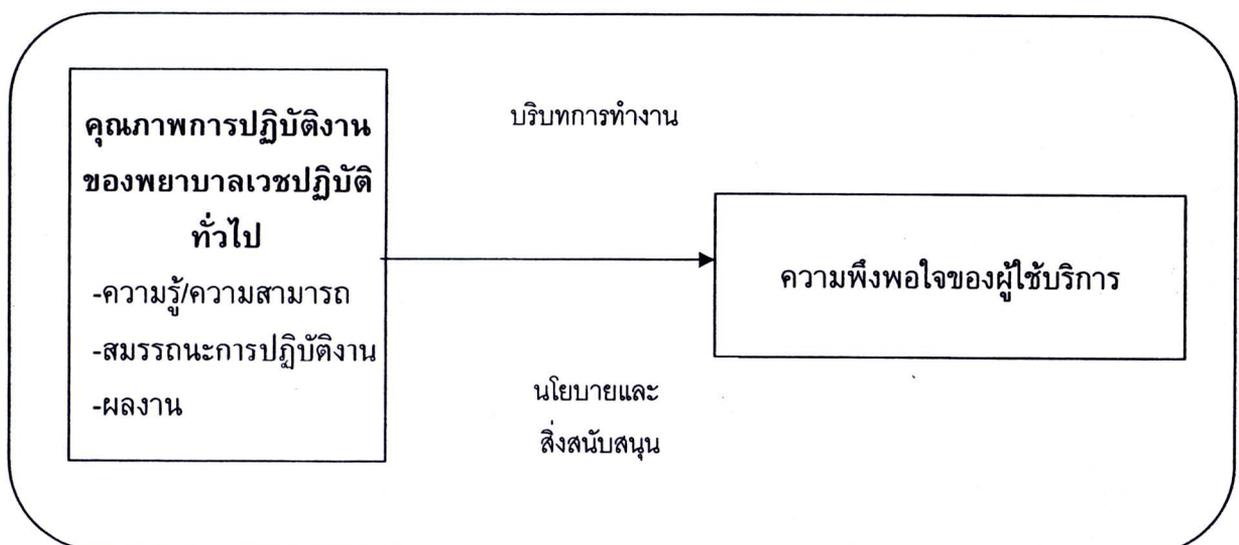
สิ่งสนับสนุน หมายถึง ปัจจัยที่ผู้บังคับบัญชาหรือหน่วยงานกำหนดให้มีขึ้นเพื่อเอื้ออำนวย หรือ เป็นขวัญกำลังใจให้พยาบาลเวชปฏิบัติทั่วไปสามารถปฏิบัติงานรักษาโรคเบื้องต้นได้ดี หรือสะดวกขึ้น

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ข้อมูลที่ได้ไปพัฒนาหลักสูตรการพยาบาลเฉพาะทาง สาขาเวชปฏิบัติทั่วไป (การรักษาโรคเบื้องต้น)
2. เป็นแนวทางการพัฒนารูปแบบของการจัดการเรียนการสอนและการจัดการศึกษาต่อเนื่อง สำหรับพยาบาลเวชปฏิบัติทั่วไป (การรักษาโรคเบื้องต้น) ต่อไป
3. เป็นแนวทางการพัฒนามาตรฐานการปฏิบัติของพยาบาลเวชปฏิบัติทั่วไป

กรอบแนวคิดในการวิจัย

พยาบาลผู้ผ่านการอบรมในหลักสูตรการพยาบาลเฉพาะทาง สาขาเวชปฏิบัติทั่วไป (การรักษาโรคเบื้องต้น) ย่อมเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถเฉพาะทางตามสาขา เมื่อปฏิบัติหน้าที่ในบริบทการทำงานที่เหมาะสม มีนโยบายและสิ่งสนับสนุนที่ชัดเจน ย่อมมีสมรรถนะที่จะให้การรักษาโรคเบื้องต้นแก่ ผู้ใช้บริการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพ มีผลงานที่เกิดจากการปฏิบัติที่ช่วยบรรเทาความรุนแรงของปัญหาสุขภาพในผู้ให้บริการ ช่วยลดปริมาณผู้ให้บริการที่ต้องใช้บริการที่โรงพยาบาล ทำให้เกิดความพึงพอใจของผู้ใช้บริการ ดังแผนภูมิที่ 1

แผนภูมิ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย